

Kalba, pasakyta seminare
„Modernios Lietuvos kūryba – esminiai iššūkiai iki 2030 m.“
2013 m. lapkričio 8 d.

A. Kubilius: „Nuo pat Sąjūdžio laikų manęs neapleidžia svajonė gyventi Lietuvoje, kuri būtų tokia pat sėkminga kaip Švedija“

Pradėsiu nuo paprasto prisiminimo apie vieną Sąjūdžio laikų epizodą. Buvo 1990-ųjų balandis, saulėta diena. Neskubėdami su Mečiu Laurinkumi iš Sąjūdžio būstinės žygiavome, tuo metu dar Lenino prospektu, Aukščiausiosios Tarybos link. Po Kovo 11-osios emocinė euforija buvo aukštai pakilusi ir aš jos apimtas drąsiai ėmiau aiškinti M. Laurinkui, kad po poros metų Lietuva bus tokia sėkminga kaip Švedija. M. Laurinkus, keliais metais vyresnis už mane, ir kaip signataras, man atrodęs panašus į kažkokią dievišką būtybę, mane iš emocinių aukštybių labai greitai grąžino į žemišką realybę, paaiškindamas, kad būtų gerai, jei per metus bent gatvės pavadinimas iš Lenino į Gedimino prospektą būtų pakeistas. Panašiai ir buvo, šaltas realybės dušas daugelį mūsų emocingų svajonių atidėjo į tolimą ateitį. Bet turiu pasakyti, kad nuo pat tų laikų manęs nepalieka ta pati svajonė – gyventi Lietuvoje, kuri būtų tokia pat sėkminga kaip Švedija. Galų gale, kad bent mano anūkai tokioje Lietuvoje gyventų.

Per tuos daugiau nei dvidešimt metų tikrai daug pasiekėme. Tuo tikrai galime džiaugtis. Bet taip pat turime sau pripažinti, kad dar negyvename taip, kaip švedai. Ir paprastas klausimas, kuris manęs nepalieka ramybėje, ką turime padaryti, kad Lietuva būtų tokia pat sėkminga kaip Švedija. Šis klausimas manęs įkyriai neapleidžia ir aš prie jo vis iš naujo ir iš naujo grįžtu ieškodamas atsakymų.

Taip dar 2001 m. gimė „Žinių Ekonomikos Forumas“, 2002 m. pirmasis Nacionalinis Susitarimas dėl Ekonominės ir Socialinės Pažangos, dar vėliau su Arvydu Sekmoku ir komanda „Atviros Lietuvos Fondui“ rašėme „Lietuvos Ateities scenarijų“, o vėliau subūrėme „Kelautojų laike klubą“, kuriame diskutavome ir net knygą išleidome apie tai, kaip Lietuva atrodys 2030 m. Iš to gimė „Dešinioji Alternatyva. Sėkmės Lietuva“ – konkreti politinė programa, kurią 2008-2012 m. daugiau ar mažiau įgyvendinome.

Taip gimė ir dar vienas svarbus strateginis dokumentas – strategija „Lietuva – 2030“, 2012 m. patvirtintas Seimo ir brėžiantis sėkmingos, dinamiškos, globaliai konkurencingos, švedišką gerovės ir švediško dinamizmo Lietuvos perspektyvą 2030 m. Vadinčiau tai Lietuvos sėkmės trajektoriją iki 2030 m.

Prieš keletą metų visą išsamią savo šios sėkmės trajektorijos „filosofiją“ išdėsciau jauniems konservatoriams, o jie visą tos paskaitos tekstą su pavadinimu „Sėkmės trajektorija: Lietuva 2030“ 2012 m. gruodžio 30 d. paskelbė „Delfi.lt“ portale. Aš šią savo „filosofiją“ vadinu „Lietuvos konservatyvios modernizacijos projektu“.

Filosofijos esmė labai paprasta. Svarbiausias mūsų tikslas nuo pat Sąjūdžio laikų išlieka tas pats: išsivadavome iš sovietinės imperijos ir norime greičiau tapti normalia europietiška šalimi. Nuo pat pradžių iki šio tikslo skyrė didelis, 50 metų okupacijos lemtas, atstumas.

Per šiuos dvidešimt metų paaiškėjo, kad mūsų raidą lemia du esminiai faktoriai.

Gyvenimas mums lėmė atlaikyti labai dideles permainas, o kartais ir labai dideles krizes. Tai išugdė mūsų gebėjimą būti dinamiškais, bet kartu ir išvargino nuo per didelio dinamizmo. Akivaizdu, kad XXI amžius bus labai greitos technologinės kaitos amžius, o tai lems ir labai didelę bendrą kaitą. Laimės tie, kurie bus prisitaikę tokiai kaitai. Mes, lyginant

su senąja Europa, turime ryškių pranašumų – gyvenimas, kartais skaudžiomis pamokomis, mus pripratino prie nuolatinės kaitos ir mes vis dar esame alkani sėkmės.

Kitas faktorius – tai mūsų konvergencija/gravitacija Europos link. Esame mažas kūnas šalia didelės Europos, jau susietas tvirtais saitais su Europa, bet dar vis neįveikęs tų 50 metų okupacijos lemto atstumo. Tačiau ir ekonomikoje, ir visoje gyvensenoje mūsų europietiška konvergencija yra neišvengiamas procesas.

Šiandien galime kelti sau klausimą, kiek kelio jau nugravitavome? Ar žingsnis į priekį ir du atgal yra viskas, ką galime pasiekti? Ar galima tik chaotiška lėta lietuviška savaiminė konvergencija, ar galima ir sąmoninga spartesnė konvergencija, bandant patiems už tos stygos pasiėmus ir iš visų jėgų trauktis sparčiau tą kelią ir greičiau nueiti europietiško tikslo link, tam sutelkiant sąmoningas valstybės pastangas į sėkmės trajektorijos spartesnį įveikimą.

Vieną iš klausimų, kurį savo vadinamojoje „filosofijoje“ teikiu: kaip gravituojame ar konverguojame, ar per Lenkiją į kontinentinę Europą, ar per Šiaurės/Baltijos integraciją sėkmingo skandinaviško modelio link? Kuris kelias gali būti sėkmingesnis ir spartesnis? Mano atsakymas buvo aiškus – per Šiaurės/Baltijos integraciją. Taip nuo 2008-2009 m. ir gimė naujoji Lietuvos geopolitinė doktrina, Šiaurės/Baltijos integracijos doktrina, kaip doktrina kuri leidžia mums greičiau pasiekti išsvajoto tikslo – skandinaviškai sėkmingos Lietuvos.

Lietuva yra pajėgi įgyvendinti ambicingas svajones. Iš savo patirties galiu priminti keletą sėkmingų pavyzdžių. 2001 m. užsikrėtėme ambicinga svajone, Lietuva – žinių ekonomikos šalis, jeigu JAV turi Silicio slėnį, mes turėsime Saulėtekio slėnį. Kaip žinote, tai jau tampa realybe. 2008 m. svajonė, apie kurią vis pajuokaudavau, pasivytį ir pralenkti Estiją taip pat tampa realybe, BVP/capita pralenkėme, „Doing Business“ pralenkėme. Dar viena 2006-2007 m. suformuluota ambicija – Lietuvos energetinė nepriklausomybė, sunkiai, bet taip pat tampa realybe.

2012 m. ambicija – sėkminga, dinamiška, globaliai konkurencinga Lietuva – 2030. Lietuva sėkminga kaip Švedija.

Galėtume pasidžiaugti, kad jau turime šios ambicijos strategiją ir einame tikslo link.

Tačiau šių dienų realybė turėtų šiek tiek atvėsinti. Neapleidžia įspūdis, kad Lietuva vis labiau praranda tempą ir aiškią kryptį, nepaisant ir turimos strategijos. Svajonė negali tapti realybe be aiškaus plano, kaip strategija bus įgyvendinama, ir be sutelktos lyderystės. Ko gero tai labiausiai ir neramina – nėra nei plano, nei lyderystės.

Šie žodžiai nėra susieti su koku nors politikavimu šių dienų temomis, nors, reikia prisipažinti, kad šių dienų aktualijos duoda daug peno apmąstymui apie tai, kas yra esminiai trukdžiai įgyvendinant Lietuvos sėkmės trajektorijos strategiją.

Taigi, kas yra esminiai trukdžiai pakeliui į Lietuvą – 2030.

Mano suvokimas, iš mano paties patirties, duoda man atsakymą, kad yra du pagrindiniai iššūkiai:

1. Modernios Lietuvos kūrybai pasirengusio valstybinio, politinio, akademinio elito kritinės masės deficitas. Nėra, kas gali su reikiamais gebėjimais ir galia priimti atsakomybės našta. Reikia ne vieno ar dviejų lyderių (ir jų reikia), bet žymiai gausesnio modernaus valstybinio elito sluoksnio.
2. „Dviejų Lietuvų“ gilėjanti takoskyra ir tarpusavio susipriešinimas. Pagal Vládą Laucį – politiškai „antroji Lietuva“ įveikia „pirmąją Lietuvą“. „Pirmoji Lietuva“ ne tik turi imtis lyderystės modernios Lietuvos ambicingoje kūryboje, bet ir integruoti „antrąją Lietuvą“ su „pirmąja Lietuva“ į „vieną Lietuvą“.

Norint įveikti šį antrąjį iššūkį, visų pirma, reikia įveikti pirmą iššūkį.

Iš savo patirties galiu pasakyti, kad nėra sunku asmeniškai nukopijuoti kokios nors Lietuvai naudingos reformos projektą, pavyzdžiui, nuo tos pačios Švedijos. Problemos prasideda, kai tokiems projektams bandai rasti pritarimą valstybės tarnybų viršūnėse ar politinėje bendruomenėje, kur elementari stoka žinių ir gebėjimų suprasti tokių reformų prasmę, tampa neįveikiama kliūtimi.

Todėl šiandien matau, kad pirmoji problema, tai yra modernaus valstybinio elito deficito problema, nors ir nėra vienintelė, bet aktualiausia. Jos neišsprendę, nerasime ir to archimedinio svorto išjudinti visų kitų problemų sprendimą.

Todėl šiandien savęs reikia klausti labai paprastų klausimų, ar gali valstybė imtis greičiau spręsti šią problemą, ar ji spręsis tik savaime, labai lėtai, keičiantis kartoms, ar mes galime sąmoningai investuoti ne tik į kelius, bet ir į tai, ką daro daugelis turtingesnių valstybių – į tai, kad į valstybės tarnybos, politinį ir akademinį elitą greičiau ateitų kritinė masė vakaruose išsilavinusių, ten įgijusių ir profesines patirties ambicingų žmonių.

Mano atsakymas yra aiškus, taip mes tai galime ir privalome daryti, bet tam turime patvirtinti ir įgyvendinti visą eilę „soft“ gebėjimų ugdymo ir telkimo programų. Jeigu to nedarysime dar ilgai matysime „Pauliaus Lukausko“ istorijos nesėkmingų pavyzdžių, bet ne ambicingą valstybės kaitą.

Per Nepriklausomybės dvidešimtmetį Lietuva turi keletą sėkmingų pavyzdžių, kaip buvo formuojamas naujas, modernus valstybinis elitas atskirose valstybės veiklos srityse, bet tai netapo visos valstybės modernizacijos pamatiniu žingsniu.

Pirmiausia, turiu omenyje naująją karininkiją, kuri beveik visa baigė mokslus įvairiuose *West Point* akademijose. 1990-ųjų pradžioje panašiai buvo ugdoma naujoji diplomatų karta, bet vėliau to buvo atsisakyta. Į kitas valstybės gyvenimo sritis tai praktiškai neišsiplėtė.

Ką reikėtų daryti? Daugelis jau matėte, parengiau specialų ir labai specifinį įstatymo projektą, kuriuo siūloma Seime patvirtinti visą eilę programų, kurias vėliau turėtų parengti Vyriausybė. Pirmą, tai programos, kuriomis ir yra siūloma spręsti esmines modernios lyderystės telkimo problemas valstybės tarnyboje, politikoje ir akademinėje bendruomenėje bei iki 2020 m. užsibrėžiant pasiekti labai aiškų simbolinį tikslą – 2020 m. aukštojoje valstybės tarnyboje turime turėti 1000 „Mildų Dargužaičių“, „Paulių Lukauskų“, „Mykolų Majauskų“. Tai yra 1000 asmenų, baigusius geriausius Vakarų universitetus, įgijusių ten aukščiausios kokybės profesinės patirties ir sugrįžusių į Lietuvą čia siekti ambicingos ir sparčios karjeros, kuriant savo ir savo šalies ateitį.

Kaip tai pasiekti? Tiesiog specialiomis programomis steigti specialias stipendijas ir siųsti studijuoti gabiausius. Dirbančius valstybės tarnyboje siųsti kelerių metų stažuotėms į geriausius universitetus, ar semtis reikalingos profesinės patirties. Taip pat kviestis geriausius pasaulio profesorius arba kviestis patyrusius Skandinavijos valstybės tarnautojus mūsų ministrų patarėjais, o jaunus politikus siųsti į Skandinavijos universitetus mokytis politikos, ekonomikos ar teisės mokslų ir taip labai aiškiai koncentruotis į *Nordic/Baltic* integracijos tikslo spartų realizavimą.

Visa tai turi lydėti ir sąmoningos pastangos tokius žmones telkti valstybės tarnybos, politinės ar akademinės bendruomenės lyderystėje, atitinkamai išsprendžiant ir jų darbo apmokėjimo bei įsipareigojimo dirbti valstybei iššūkius bei sukuriant jiems galimybę sparčiai įrodyti savo gebėjimus ir siekti karjeros. M. Dargužaitės paleista į gyvenimą „Kurk Lietuvai“ programa ne tik turi tapti masine, bet ir tam tikra prasme nauju simboliu ir nauju brandu, tai sėkmės trajektorijai.

Lygiai taip pat turime pagaliau suvokti, kad pasaulyje vyksta nuožmi konkurencija dėl talentų ir kvalifikuotos darbo jėgos. Mes turime drąsiai į šią konkurenciją stoti, ne tik

siekdami savus lyderius auginti ir telkti sau, bet ir drąsiai žengti pirmiausia į Rytų Kaimynystės erdvę ir gambiausius studentus bei profesionalus kviestis į Lietuvą, tuo pačiu pasitarnaujant ir tų šalių spartesnei modernizacijai ir patys gaudami daug naudos savo valstybės moderniai kūrybai.

Tai, ką siūlau, kam nors gali atrodyti keistai, neįgyvendinamai ir galima galvoti, kad tai neduos jokios naudos. Mano įsitikinimu, priešingai – to reikia, tai duos didelį postūmį modernios Lietuvos kūrybai. Vienintelė problema, kad iki šiol to nedarėme, todėl iš pradžių tai gali pasirodyti neįprasta.

Taip, tai kainuos. Kainuos kelis šimtus milijonų litų. Kaip nauji Valdovų rūmai. Tačiau tai duos dešimteriopą naudą. Todėl esu įsitikinęs, kad į tai galima būtų investuoti ne tik valstybės biudžeto ar Europinės lėšas, bet galėtų prisidėti ir privatus kapitalas. Jau matau pirmų iniciatyvų.

Ko dar reikia, kad tokia strategija duotų rezultatą? Daugiau tikėjimo ir pasitikėjimo kultūros mūsų tarpe. Reikia spartesnės mentaliteto kaitos. Reikia geriau pažinti tą pasaulį, tą pačią Skandinaviją, į kurią norime lygiuotis. Todėl labai paprastai sakau, reikia mažiau „Pervyj Baltiiskij Kanal“ ir daugiau skandinaviskų serialų. Sako, jų yra labai įdomių bei žiūrimų. Moderni valstybė negyvuos be modernios žiniasklaidos, kuriai kelias iki to taip pat dar tolimas. Bet tai – atskira tema.

Reikia „vienos Lietuvos“ strategijos – tai moderni regioninė politika, kuri turi pasakyti, kaip sustabdyti pagrindinę problemą – žmogiškojo kapitalo nuskurdimą regionuose. Bet tai vėl atskira tema, kuria mes tik pradedame išsamiai diskutuoti.

Na, bet visų pirma, reikia tikėjimo, kad moderni Lietuva, Lietuva tokia, kaip Švedija, gali būti sukurta iki 2030 m. Tam reikia kad ir nedaugelio, bet žibančių akių, tikėjimo aistros, o tai galima pasiekti tik kalbant ir diskutuojant. Diskutuojant apie daugelį iššūkių. Aš užsiminiau apie vieną iš jų, bet jis yra tikrai ne vienintelis.

Reikia atviro forumo. Todėl ir pakvietėme į pirmąjį tokio forumo pokalbį. Tikiuosi, kad ne paskutinį.